

Kaupunki alustatalouden pelikenttänä ja sosiaalisena tehtaana

MOISIO, SAMI & ROSSI, UGO (2024) *The urban field: Capital and governmentality in the age of techno-monopoly*, 183 s. Agenda Publishing, Newcastle upon Tyne.

Kaupunkikeskeisen yhteiskunnallisen ja ympäristöllisen muutoksen maailmanlaajuiset prosessit ja vaikutukset ovat erittäin perustelluista syistä pohdintojen ja analyysien kohteena monella tutkimusalalla. Teos *The urban field* avaa ” urbaanin ” ja ” globaalin ” monisyiseen keskinäissuhteeseen näkökulman, joka korostaa digitalisaation taloutta, politiikkaa ja työelämää mullistavien vaikutuksia. Maantieteilijäkaksikko Sami Moisio ja Ugo Rossin mukaan yritysmaailman teknologijättien ja näiden kehittämien digitaalisten alustojen ehdoilla toimivat yhä enemmän paitsi itse tietoverkko, myös monopoliaseman saavuttaneiden yritysten kanssa liittoutuneet sekä poliittikatoimillaan kaupunkikasvua hahmuvat valtiot ja paikallistason hallinnot. Tämä teknomonopolisoitunut ja korporatisoitunut urbaani kenttä dominoi myös yhä useampia arkielämän alueita, alipalkatuista Wolt-kukeista edullisiin Airbnb-majoituksiin ja Amazon-ostoksiin. Etenkin vuorovaikutuksellisen Web 2.0 -palveluliiketoimintamallin myötä on kuljettu nopeasti kohti läpeensä algoritmisoitunutta jokapäiväistä elämää.

Edistysaskeleitten ohella tietotekniikan voittokululla on kuitenkin varjopuolensa, joita piintyneinkään markkinauskoinen havainnoija ei voine vakavissaan kiistää. Moisio ja Rossin teos luotaakin digitalisaatioon liittyviä kehityskulkuja ja valta-aspekteja kriittisestä poliittis-taloudellisesta näkökulmasta, jonka teoreettista ydintä on työn ja arvonmuodostuksen klassiset kysymykset aikamme ja maantieteemme peilinä. Lisäksi teos ottaa lähestymistavalleen tukea foucault’laisittain virittäytyneestä valta-analyysistä sekä Michael Hardtin ja Antonio Negrin tulkinnoista fordismen jälkeisestä kaupunkikeskeisestä kapitalistisesta, tajuntaamme ja tunteitamme hallitsevasta maailmanjärjestyksestä.

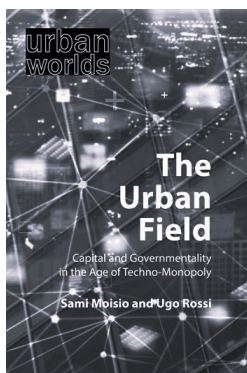
Vajaa parisatasivuinen kirja lähtee liikkeelle tieteenalapolition paalutuksista, urbaanin kentän kannalta tärkeistä historiallista kehityskuluista sekä nykyisten valtioiden muuttuvista strategiamalleista, kun taas loppupuolella keskitytään kaupunkien sisäisen mittakaavan tarkasteluihin, jotka koskevat muun muassa start up -taloutta ja turismiteollisuutta. Jo johdannossa käy selväksi, että kritiikin kohteena on urbaanin taloustieteen neoklassinen valtavirta ja sen teorioista johdetut digitalisaatioagendojen ja kaupunkipolitiikan patenttiläkkeet, jotka ovat olleet päättäjien suosiossa myös suomalaisessa yhteiskunnassa ja kaupunkikehittämisdiskursseissa. Ehkä yllättävintä teoksessa on se, että Moisio ja Rossi tekevät vahvan pesäeron myös niin kutsuttuihin digitaal-, tekno- tai uusfeodaalisiin teorianäkökulmiin. Näissä on korostettu materiaalisia ja immateriaalisia omistusoikeuksia sekä

näiden vuokraamista (rentierism) nykyisen reaali- ja digitaalitalouden arvoa luovina dynamoina – ikään kuin analogiana historiallisten feodaalisten yhteiskuntien tavoille hallinnoida maaomaisuutta ja sen käyttötapoja ja keinoille tuottaa ” ansiotonta ” eli tuotannolliseen toimintaan perustumatonta tuloa omistajilleen. Jälkimmäinen arvostelu heti alkusivuilla esitettyä vaikuttaa kieltämättä kriittisen yhteiskuntateorian sisäiseltä sapelinkalistukselta. Joka tapauksessa se ohjaa myös myöhempiä teoria-keskusteluja ja analyysipainotuksia kirjassa.

Moisio ja Rossi määrittelevät kaupunkikentän tietoloutta korostaen tiheäksi immateriaalisen pääoman ja työn sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen tilaksi. Teoksessa kaupunkikentän ” makrotason ” poliittis-taloudellisia kysymyksiä edustavat yritysmaistyneen tai korporatisoituneen valtiomallin nousu ja valtioiden uudet kaupunkikasvua korostavat strategiat (luvut 1–2). Kaupunkikentän olennaisia ” mikrotason ” alateemoja tai osakenttiä ovat puolestaan työvoima (labour), inhimillinen pääoma (human capital), startup-yritystalous sekä arkipäiväinen elämä (human life), joihin kirjan luvut 3–6 yksi kerrallaan keskittyvät.

Ensimmäisessä ja toisessa luvussa lähdetään liikkeelle tieteenalahistorian mutkia oikovasta argumentista, jonka mukaan kaupunkitutkimusperinteessä taloudellisen tuoton ja arvon nousun tarkasteluissa on osin liiaksikin keskitytty maanarvoon, maanvuokraan ja etenkin asumiseen osana rakennettua ympäristöä (vrt. esim. Blomley 2015). Algoritmisten tilojen ilmaantumisen on kuitenkin etenkin 2010-luvulta lähtien moninaistunut taloudellisen tuottamisen muotoja ja syventänyt (tekno)kapitalismin vaikutuksia arkielämän eri alueilla. Sivistävää luettavaa on myös historiikki eri nimikkeillä ja iskusanoilla viime vuosikymmeninä kutsuttujen urbaanien tietoteknologiakeskittymien ja spatiaalisten ilmeneismuotojen globaalia leviämistä. Osiossa käsitellyt teknopolikset, älykaupungit, startup-ekosysteemit ja urbaanin alustatalouden käsitteet ovat tuttuja termejä kaupunkistrategioista ja -markkinointidiskursseista. Tällä pohjustetaan seuraavia määrittelyjä muun muassa kaupunkiteknologisesta paradigmasta, kilpailuvaltiosta ja suuryritysmaistyneestä valtiosta. Toisen luvun loppupuolella Suomen perättäisten hallitusohjelmien retoriikan analyysi valottaa teknologiaivetoisesti tapahtunutta valtion strategista urbanisaatiota ja siihen kytkeytyviä talouskasvutavoitteita.

Kolmas luku edustaa nähdäkseni teoksen tuhteinta teoreettista sisältöä ja samalla eräänlaista saranaosiota kirjan alku- ja loppupuolen välillä. Kritiikistä saavat ansiosta osansa elitistiset opit luovasta luokasta, jota houkuttelakseen kaupunkia tulee florialaisen ajattelumallin mukaisesti kehittää. Vähintään yhtä keskeisenä kiinnostuksen kohteena Moisiolla ja Rossilla ovat alustatalouden toiminnalle välttämättömät keikkatyöläiset (gig workers) ja muut alempipalkkaist elannonsaajat. Sekä klas-

sikoilta kuten Adam Smith, David Ricardo, Karl Marx että uudemmilta teoreetikoilta kuten esimerkiksi Hardtilta ja Negrilta (2000) sekä Mariana Mazzucatolta (2018) ammennetaan aineksia keskusteluun, joka koskee työn ja arvomuodostuksen sekä vuokran ja tuoton käsitteiden suhteita nykymuotoisen kapitalismin olemuksen, valtasuhteiden ja eriarvoistavan digitalisaation määrittäjinä. Vaikka tuoton (”tekemisen”) ja vuokran (”ottamisen”) raja on käynyt moniselitteiseksi, alustataloudessa arvoa tuotetaan olennaisesti teknologian ja työvoiman yhteenliittymisien välityksellä. Samalla arvontuotanto on ikään kuin siirtynyt yritysten sisältä niiden ”ulkopuoliseen ympäristöön”, eli kaupunkitilaan ”sosiaalisena tehtaan”. Kyseessä on oivaltava näkökulma-avaus nykyaikaisen taloudelliseen imuvoimaan ja sosiaaliseen dynamiikkaan.

Kirjan loppupuolen inhimillistä pääomaa, startup-taloutta ja turismitalouden arkipäiväisiä ilmiöitä tarkastelevat luvut tarjoavat niin ikään inspiroivaa ja ajankohtaista luettavaa. Neljäs ja viides luku syvenyvät sisäsyntyisen (endogeenisen) kasvun talousteorioihin ja näiden saavuttamaan ”uuden ortodoksian” tai ”ihmerohdon” asemaan poliittisen päätöksenteon ja strategisen urbanisaation linjauksissa eri maantieteellisissä konteksteissa. Kuten Moisio ja Rossi (s. 97–98, suom. JV) kiteyttävät, ”teknomonopolioiden aikakaudella kaupunkikehitystä painottavat hallintamentaliiteetit ovat tyypillisesti inhimillisen pääoman teorian muovaamia – tieto nähdään yritysten elintärkeänä strategisena voimavarana ja ihmiset sijoitusten ensisijaisena kohteena”.

Tässä kirja-arviossa ei ole mahdollista tarkemmin upoutua lukuisiin teoksessa esiteltyihin teoria- ja konsulttinäkökulmiin tai vaikkapa 1970-luvulla Kaliforniasta alkunsa saaneen startup-ideologian maailmanlaajuiseen leviämiseen. Yksinkertaistaen voi todeta, että inhimillisen pääoman teorian muodikkaita variaatioita ja politiikka-sovelluksia yhdistää se, että niissä urbaani itsessään (eivät käisi vain kaupungeissa toimivat kasvuyritykset ja näihin houkuteltu osaava työvoima) ja erityisesti kaupunkitilojen luonne ennakoimattomien sosiaalisten kohtaamisten näyttämöinä nähdään tuottavuutta kasvattavina ja uusia (liike)ideoita synnyttävinä innovaatiokoneina. Eräs kirjoittajien tekemä nosto koskeekin kaupunkitutkimuksen klassisen jacobsilaisen kasvokkaisen urbanismin (face-to-face urbanism) saavuttamaa asemaa aikamme vaikutusvaltaisissa politiikkadiskursseissa. Lisäksi tarkasteleissa sivutaan väläyksenomaisesti kaupunkikasvun ja uusien eliittiryhmien vaikutuksia asumisen kallistumiseen ja sen synnyttämiin ongelmiin ja vastarintaan. Asumisen polarisaation ja gentrifikaation ilmiökenttät eivät ole teoksen varsinainen kiinnostuksen kohde. Siltikin myös tästä näkökulmasta hyvin antoisaa luettavaa on päätelmiä edeltävä luku, jossa otteeltaan enemmän kulttuurintutki-

muksellisen tapaustutkimuksen kohteena on se, kuinka paikkamarkkinoinnin diskurssit ja Airbnb-välitteinen turismiteollisuus ovat lyhyessä ajassa muovanneet Napoliä arkisena kaupunkina.

Omasta kaupunkitutkimustaustani juontuva ensivaikutelmani The urban field -teoksesta oli, että kirjoittajat liiankin tarkoitushakuisesti ohittavat etenkin rakennettua ympäristöä ja maanarvoa koskevat kysymykset kaupunkiprosessien selittäjinä (ks. Vuolteenaho 2019). Aikamme politiikkaohjelmissa äänekkään volyyymi usein vaahdotaa digitalisaation kysymyksissä. Tästä huolimatta tai ehkä peräti johtuen esimerkiksi Suomen kansallisuusvarallisuudesta kasvava yli 80 prosentin osuus on sidottu etupäässä kaupunkien kiinteään omaisuuteen. The urban field ei liiemmälti suhteuta tarkastelemaan ilmiöitä laajempiin talous- ja kaupunkidynamiikan muutosilmiöihin. Toisen lukukerran perusteella näen kuitenkin kirjan näkökulmarajauksen kaupunkeihin alustatalouden pelikenttänä hyvin perusteltuna. Tätä kautta teos avaa uusia tärkeitä kriittisiä näkökulmia valtioiden, kaupunkien, teknologiajättien ja globalisoituneiden investointimarkkinoiden välisiin suhteisiin. Moisio ja Rossin lähestymiskulma digitalisaatioon ja sen taustalla vaikuttaviin valtasuhteisiin on erittäin ajankohtainen ja vahvan maantieteellisesti virittynyt. Suosittelem The urban field -teosta opetusmateriaaliksi kaupunkitutkimuksen kursseille sekä kaikille maantieteilijöille ja kriittisen uteliaille ajattelijoille yleistiedoksi ajastamme.

JANI VUOLTEENAHO

*Kaupunkitutkimuksen ja suunnittelun maisteriohjelma,
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta &
Valtiotieteellinen tiedekunta,
Helsingin yliopisto*

KIRJALLISUUS

- Blomley, N. (2005) Remember property? *Progress in Human Geography* 29(2) 126–129.
<https://doi.org/10.1191/0309132505ph535xx>
- Hardt, M. & Negri, A. (2000) *Empire*. Harvard University Press, Cambridge.
- Mazzucato, M. (2018) *The value of everything: Making and taking in the global economy*. Allen Lane, Lontoo.
- Vuolteenaho, J. (2019). Unohdetun maakysymyksen paluu. *Yhdyskuntasuunnittelu* 57(4) 73–76.
<https://doi.org/10.33357/ys.88635>